

## บทที่ 4

### ภูมิหลังและโครงสร้างอำนาจในเทศบาลเมืองมาบตาพุด

#### ภูมิหลังเทศบาลเมืองมาบตาพุด

ก่อนที่จะมีการยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองมาบตาพุดอย่างในปัจจุบัน ในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด ประกอบด้วยชุมชนหลักๆ คือ ชุมชนห้วยโป่ง ชุมชนชากลูกหญ้า ชุมชนหนองแฟบ ชุมชนมาบตาพุด และชุมชนมาบชะลูค จากการศึกษาวงศ์ตระกูลของชุมชนพบว่า เดิมทีบริเวณนี้เป็นพื้นที่ป่าดงดิบ การก่อตัวของชุมชนเกิดจากการอพยพเข้ามาจับจองที่ดินและตั้งรกรากประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจาก ตำบลเนินพระ และตำบลทับมา (ทองใบ ชื่นภิรมณ์, สัมภาษณ์, 2 เมษายน 2546)

การอพยพเข้ามาของประชากรในอดีตจะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเครือญาติแล้วมาสร้างบ้านเรือนเป็นกลุ่มเล็กๆ ในเครือญาติของตน พื้นฐานเศรษฐกิจของชุมชนแต่ดั้งเดิมเป็นการปลูกข้าวไร่ข้าว (ข้าวหยอดหลุม) เพื่อการยังชีพ ช่วงก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มมีการปลูกอ้อย และปลูกมันสำปะหลัง เนื่องจากชุมชนมีลักษณะพื้นที่เป็นดินปนทราย จนกระทั่งช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา จึงได้มีการขยายตัวของเศรษฐกิจเพื่อการขาย (มันสำปะหลังและอ้อย)

การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจเพื่อการขายเป็นผลให้ชุมชนมีการขยายตัวมากขึ้น เริ่มมีโรงงานหีบอ้อย และโรงงานมันสำปะหลังเข้ามาตั้งในพื้นที่ มีการอพยพจากจากคนต่างถิ่นเข้ามาตั้งรกรากในชุมชนเพิ่มมากขึ้นเพื่อมาทำไร่อ้อย และไร่มันสำปะหลัง (แรม พิชพันธุ์, สัมภาษณ์, 2 เมษายน 2546)

การขยายตัวของชุมชนมีผลกับการปกครอง ทางราชการจึงได้รวมชุมชนทั้งหมดในพื้นที่เข้าด้วยกัน แล้วตั้งเป็นตำบลห้วยโป่ง (โดยเรียกชื่อตำบลจากชุมชนที่มีพื้นที่มากที่สุดคือชุมชน) ตำบลห้วยโป่งประกอบด้วย 5 หมู่บ้านดังนี้

หมู่ 1 ห้วยโป่ง

หมู่ 2 ชากลูกหญ้า

หมู่ 3 หนองแฟบ

หมู่ 4 มาบชะลูค

หมู่ 5 มาบตาพุด

จนในปี พ.ศ. 2514 ได้มีการแยกหมู่บ้าน 2 หมู่ของตำบลห้วยโป่งแล้วตั้งเป็นตำบลใหม่ หมู่บ้านที่แยกออกไป คือหมู่ 3 หนองแฟบ และหมู่ 5 มาบตาพุด ตั้งเป็นตำบลมาบตาพุด การแยกเป็นตำบลใหม่ของมาบตาพุดเกิดขึ้นเพราะการขยายตัวของชุมชน ที่มีผลมาจากการการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจเกษตรอุตสาหกรรม อย่างการทำไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย เป็นผลให้มีการอพยพเคลื่อนย้ายจากต่างจังหวัดเข้ามาในชุมชนเพิ่มมากขึ้น เพื่อมาบุกเบิกที่ดินในการทำไร่มันสำปะหลัง และไร่อ้อย เช่น คนเชื้อสายจีนเข้ามาทำการค้าในเขตชุมชนมาบตาพุด คนจากนครปฐมและฉะเชิงเทรา ย้ายมาทำไร่มันสำปะหลังที่ห้วยโป่ง จนปัจจุบันคนเหล่านี้บางคนได้เป็นผู้นำชุมชนเป็นผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกสภาเทศบาล รวมไปถึงการอพยพมาขายแรงงานรับจ้างที่เข้ามารับจ้างในไร่มันสำปะหลังจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ประทุม พ่องแผ้ว, สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2545)

เหตุผลอีกประการหนึ่งในการแยกตำบลมาบตาพุดออกจากตำบลห้วยโป่ง คือ การมีพื้นที่กว้างใหญ่ของตำบลห้วยโป่ง เพราะหลังจากการแยกตำบลมาบตาพุดออกจากห้วยโป่งแล้ว ตำบลมาบตาพุด ยังสามารถแยกหมู่บ้านจาก 2 หมู่บ้านที่แยกออกจาก ตำบลห้วยโป่ง ได้ถึง 10 หมู่บ้าน ส่วนตำบลห้วยโป่งหลังจากการแยกไปของมาบตาพุด เหลือเพียง 3 หมู่บ้าน แต่ด้วยความกว้างใหญ่ของพื้นที่ทางตำบลห้วยโป่งก็ได้แบ่งส่วนหนึ่งของหมู่ 1 แล้วตั้งเป็นหมู่บ้านเพิ่มอีก 1 หมู่บ้านรวมเป็น 4 หมู่บ้านในตำบลห้วยโป่ง (ประเสริฐ บุญเต็ม, สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2545)

บริเวณตำบลมาบตาพุดหลังแยกออกมาจากตำบลห้วยโป่ง เป็นบริเวณที่มีประชากรหนาแน่นเพราะเป็นศูนย์กลางการค้าของชุมชน ประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้จะเป็นคนเชื้อสายจีนที่อพยพเข้ามาทำการค้า บริเวณชุมชนมาบตาพุดความเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากความเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนของชุมชน ความเจริญเติบโตของชุมชนมีผลให้สภาพชุมชนมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น คือมีประชากรหนาแน่นขึ้น (กลุ่มชุมชนมาบตาพุด, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2546)

ปัจจัยเหล่านี้เป็นผลให้รูปแบบการปกครองท้องถิ่นเดิมคือตำบลไม่สามารถให้บริการสาธารณะแก่ชุมชนได้ทั่วถึง จึงได้มีการเสนอให้ยกฐานะรูปแบบการปกครองท้องถิ่นจากรูปแบบตำบลมาเป็นสุขาภิบาล เรียกว่า สุขาภิบาลมาบตาพุด ส่วนตำบลห้วยโป่งยังคงสภาพเป็นตำบลและมีรูปแบบการบริหารท้องถิ่นแบบสภา – ตำบลเช่นเดิม จนมาถึงจุดเปลี่ยนสำคัญของชุมชน คือการเข้ามาของการนิคมอุตสาหกรรม ที่ต้องการพัฒนาให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นเขตอุตสาหกรรม

แนวนโยบายดังกล่าวมีผลต่อท้องถิ่นในด้านการปกครองอีกครั้ง กล่าวคือ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 – 6 และฉบับที่ 9 ได้กำหนดให้พื้นที่ตำบลมาบตาพุด เป็นพื้นที่ในโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก โดยกำหนดให้พื้นที่ตำบลมาบตาพุดเป็นแหล่งที่ตั้ง

โรงงานอุตสาหกรรมหลักของประเทศ อุตสาหกรรมส่วนใหญ่อาศัยก๊าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบ มีการก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรม ทำเรื่อน้ำลึกและชุมชนเมืองใหม่มาบตาพุด เป็นเหตุผลที่ทำให้สภาพชุมชนเกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จากการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดการลงทุนและการอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นผลให้สภาพวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เปลี่ยนไปจากสังคมเดิมอย่างมากมาย

หลังจากมีแผนนโยบายพัฒนาพื้นที่เป็นนิคมอุตสาหกรรม ทางราชการมีแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองท้องถิ่นเพื่อให้เหมาะสมกับแผนนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น (ทองใบ ชื่นภิรมณ์, สัมภาษณ์, 2 เมษายน 2546) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. เสนอที่จะให้สุขาภิบาลมาบตาพุดแล้วตั้งเป็นอำเภอโดยนำไปรวมกับตำบล ห้วยโป่งเดิม
2. เปลี่ยนรูปแบบการปกครองท้องถิ่นจากสุขาภิบาลแล้วตั้งเป็นเทศบาลตำบลมาบตาพุด โดยขยายเขตพื้นที่รวมกับตำบลห้วยโป่ง

ในการเสนอแนวคิดของทางราชการในขณะนั้นได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่อื่น ประกอบไปด้วย ข้าราชการ ผู้นำชุมชน ประชาชน ได้ร่วมกันศึกษาถึงความเหมาะสมของชุมชนที่จะเลือกรูปแบบการปกครองท้องถิ่นของตนเอง จนในที่สุดทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกันคือการเลื่อนฐานะจากสุขาภิบาลมาบตาพุดเป็นเทศบาลตำบลมาบตาพุด เพราะประชาชนให้เหตุผลว่าถ้าจะจัดตั้งเป็นอำเภอใหม่ก็ต้องมีหน่วยการปกครองท้องถิ่น อันจะทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการบริหารงานท้องถิ่น

จนถึงปี พ.ศ. 2535 สุขาภิบาลมาบตาพุด ได้เลื่อนฐานะเป็นเทศบาลตำบลมาบตาพุด เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2535 โดยการยกฐานะจากสุขาภิบาลมาบตาพุดขึ้นเป็นเทศบาลตำบลมาบตาพุด ตามพระราชกฤษฎีกา โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า 42 เล่มที่ 108 ลงวันที่ 4 ธันวาคม และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 3 มกราคม 2535 เทศบาลตำบลมาบตาพุด อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดระยองและอำเภอบ้านค่ายบางส่วน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดระยอง ห่างจากศาลากลางจังหวัดระยองประมาณ 8 กิโลเมตร

การปกครองท้องถิ่นภายใต้รูปแบบเทศบาลตำบลดำเนินไปได้ 9 ปี (พ.ศ. 2535 - 2544) ต่อมาเทศบาลตำบลมาบตาพุดก็ได้เลื่อนฐานะเป็นเทศบาลเมืองมาบตาพุด เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2544 สืบเนื่องจาก เทศบาลตำบลมาบตาพุด มีศาลากลางจังหวัดตั้งอยู่ในพื้นที่ และประกอบด้วย ความเหมาะสมในด้านรายได้และงบประมาณของเทศบาลเมืองมาบตาพุด ในด้านงบประมาณและรายได้ในปี 2544 รวมรายรับทั้งสิ้น 197,231,951.22 บาท และความเหมาะสมด้านพื้นที่ที่มีความเป็นชุมชนเมืองที่กำลังเจริญเติบโต

เทศบาลเมืองมาบตาพุดมีพื้นที่ครอบคลุมทั้งหมด 5 ตำบล อยู่ในเขตอำเภอเมืองระยอง และบางส่วนของอำเภอบ้านค่าย ประกอบไปด้วย

- 1. ตำบลมาบตาพุด
- 2. ตำบลห้วยโป่ง
- 3. ตำบลทับมา
- 4. ตำบลมาบข่า
- 5. บางส่วนของตำบลเนินพระ

มีเกาะ 1 เกาะ คือเกาะสะเก็ด พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดมีทั้งหมด 148.96 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ได้ 127.69 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 85.90 ของพื้นที่ทั้งหมดที่เหลือเป็นทะเลประมาณ 21 ตารางกิโลเมตร

|                                                                      |           |                                               |
|----------------------------------------------------------------------|-----------|-----------------------------------------------|
| เทศบาลเมืองมาบตาพุด มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้ |           |                                               |
| ทิศเหนือ                                                             | ติดต่อกับ | ตำบลมาบข่า อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง         |
| ทิศใต้                                                               | ติดต่อกับ | อ่าวไทย                                       |
| ทิศตะวันออกติดต่อกับ                                                 | ติดต่อกับ | ตำบลเนินพระ ตำบลทับมา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง |
| ทิศตะวันตก                                                           | ติดต่อกับ | อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง                     |

ส่วนจำนวนประชากรเทศบาลเมืองมาบตาพุด พบว่าในปัจจุบันประชากรทั้งสิ้น 31,626 คน เป็นชาย 15,895 คน เป็นหญิง 14,363 คน ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (สำรวจเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2545) มีทั้งสิ้น 24,341 คน เป็นชาย 12,162 คน หญิง 12,179 คน จำนวนบ้าน 2,213 หลังคาเรือน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่ ประมาณ 212.31 คน ต่อตารางกิโลเมตร

โครงสร้างอำนาจชุมชนในเทศบาลเมืองมาบตาพุด

การศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนในเทศบาลเมืองมาบตาพุด ภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่แตกต่างกันตามยุคสมัยและมีผลกระทบ ต่อโครงสร้างอำนาจในชุมชน โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาที่ชี้ให้เห็นบริบทของการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจในชุมชนในช่วงเวลาและการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่มีผลกระทบ ต่อโครงสร้างอำนาจในชุมชน

สภาพพื้นฐานของชุมชนเทศบาลเมืองมาบตาพุดในอดีตตั้งอยู่บนฐานระบบเครือญาติ และสมมติญาติ กล่าวคือการอพยพเข้ามาของคนในชุมชนในระยะแรก จะมากันในกลุ่มเครือญาติ

หรือคนที่สนิทสนมกัน การเข้ามาจะอาศัยกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในชุมชน ประมาณ 5 – 10 ครอบครัว ความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียงจะมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน การช่วยเหลือเอื้ออำนวยกัน บ้านใคร มีงานบุญ หรือกิจกรรมที่ต้องอาศัยคนในชุมชนก็จะไปบอกเมื่อถึงวันก็จะมาช่วยกัน เช่น การ เกี่ยวข้าว งานบวช ทอดผ้าป่า งานแต่งงาน เป็นต้น คนในชุมชนจะมีค่านิยมการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

สำหรับความสัมพันธ์ต่างชุมชนจะเกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนผลิตผลกันระหว่างชุมชน เช่น ชุมชนในบริเวณห้วยโป่งจะมีการปลูกข้าวไร่ได้ผลดี เพราะเป็นที่สูง หลังที่เหลือจากการ บริโภคชาวบ้านจะนำไปแลกกับผลิตผลที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้ เช่น น้ำปลา กะปิ ปลาทะเล จากคนในชุมชนเนินพระ หรือ ทับมา เพราะเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับทะเล และในขณะเดียวกันคนใน ชุมชน เนินพระ หรือ ทับมา ก็ไม่สามารถผลิตข้าวได้ดีเท่ากับชุมชนห้วยโป่งเพราะสภาพพื้นที่ที่ ติดกับทะเล ไม่เอื้ออำนวยต่อการปลูกข้าว จึงจำเป็นต้องมาแลกเปลี่ยนกัน ผลของการแลกเปลี่ยน ผลิตผลระหว่างชุมชนทำให้คนระหว่างชุมชนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้นระหว่างชุมชน (เจริญ เดชคุ้ม, สัมภาษณ์, 2 เมษายน 2546)

ลักษณะการผลิตของชุมชนในระยะเริ่มแรก คือการเกษตรเพื่อยังชีพ มีการปลูกข้าวไร่ อันเป็นผลมาจากการบุกเบิกเข้าจับจองที่ดินและการตั้งรกรากของคนในชุมชน กล่าวคือสภาพการ บุกเบิกที่ดินใหม่ยังไม่เหมาะสมที่จะทำนาข้าว ประกอบกับลักษณะพื้นที่ที่มีเป็นที่สูง การปลูกข้าวไร่ ของชุมชน ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “ข้าวหยอดหลุม” การผลิตของชุมชนที่ในอดีตจะใช้แรงงานใน ครอบครัวและช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยในชุมชนเรียกว่า “การเอาแรง” เป็นพื้นฐานของลักษณะการ ผลิตของชุมชนในอดีต (กลุ่มชุมชนมาบตาพุด, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2546)

ลักษณะเศรษฐกิจชุมชนอาศัยระบบเงินตราน้อยมาก การพึ่งพิงตลาดภายนอกของชุมชน จะซื้อหาในสิ่งที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้ น้ำมัน ก๊าซ เหลือ เป็นต้น ตลาดไม่ได้เป็นฐานของระบบ เศรษฐกิจของชุมชน อันเนื่องจากชุมชนยังก้าวไปไม่ถึงระบบเศรษฐกิจเงินตรา คนในชุมชนยัง อาศัยพึ่งพิงแลกเปลี่ยนกันในชุมชนและระหว่างชุมชน มากกว่าที่จะซื้อขายผ่านตลาด ดังคำกล่าว ที่ว่า

“มีตลาดที่มาบตาพุด....กับระยอง....แต่ไม่ค่อยมีของขาย.....เพราะไม่มีคนซื้อ.....ถ้าจะซื้อก็ ของที่จำเป็น.....เราทำเองไม่ได้.....เมื่อก่อนพ่อบอกว่ามีตลาดดี.....ลูกจะได้มีที่พักเวลาเลี้ยงควาย” (ระนอง โพธิ์นาค, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2545)

สภาพพื้นฐานการปกครองของชุมชนในอดีต การปกครองในชุมชนจะมีผู้อาวุโส ที่คนใน ชุมชนเคารพเชื่อฟัง ต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม เป็นนักเลง พูดจริงทำจริง และอยู่บนพื้นฐานความ สัมพันธ์ทางครอบครัวเครือญาติ เป็นหัวหน้าชุมชน แต่ในการปกครองจะไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จอยู่ที่ ผู้อาวุโสของชุมชน การดำเนินการในชุมชนจะมีการปรึกษากันในกลุ่มชุมชนเป็นหลัก โดยอาศัย

ความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ ที่ลดหลั่นกันไป (กลุ่มชุมชนห้วยโป่ง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2546)

ต่อมาเมื่อเกิดการขยายตัวของอำนาจรัฐ ราชการเข้าสู่หมู่บ้านภายใต้ระบบบริหารราชการแบบใหม่ ด้วยการจัดระเบียบการปกครองส่วนหัวเมืองด้วยระบบมณฑลเทศาภิบาลและการปกครองท้องที่ (อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน) ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ รศ. 116 (ชัยยงค์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2542, หน้า 46)

เป็นผลให้มีการรวบรวมชุมชนในพื้นที่แล้วตั้งเป็นตำบลห้วยโป่งและให้มีระบบการเลือกตั้งในหมู่บ้านและตำบล การเลือกตั้งในชุมชนครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์อำนาจในชุมชน ความสัมพันธ์อำนาจแบบระบบเครือญาติถูกสั่นคลอนด้วยอำนาจรัฐ ราชการที่ขยายตัวเข้าสู่ชุมชนภายใต้การปกครองของกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน

การขยายตัวของอำนาจรัฐในชุมชนระยะแรก ยังไม่ได้รับการยอมรับรัฐจากชุมชน อันเนื่องจากกลไกรัฐในด้านการปกครองช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังไม่สามารถแทรกตัวในชุมชนได้ รัฐสามารถแทรกตัวได้แค่ระดับอำเภอเท่านั้น ในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนจึงต้องผ่านอำเภอ โดยกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนหมู่บ้านกับรัฐ

การขยายตัวของอำนาจรัฐที่จะแพร่ขยาย ในหมู่บ้านได้สะท้อนให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์เชิงดุลอำนาจของรัฐและพลังของชุมชนหมู่บ้าน ดุลอำนาจระหว่างพลังทั้งสอง จะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่รัฐออกพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2486 เพื่อใช้ระบบการแต่งตั้งกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านแทนระบบการเลือกตั้งแต่ไม่สามารถบังคับใช้ได้ เนื่องจากการแต่งตั้งกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน ในที่สุดรัฐจึงต้องกลับไปใช้ระบบการเลือกตั้งเหมือนเดิม ลักษณะการเลือกตั้งกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านจะใช้เกณฑ์การพิจารณาจะเลือกผู้ที่อาวุโส เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความเสียสละเป็นกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งใช้เกณฑ์การพิจารณาผู้นำเหมือนกับการพิจารณาผู้นำของโครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติ (กลุ่มชุมชนมาบตาพุด, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2546)

โดยเกณฑ์การพิจารณาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าภายใต้การขยายตัวของอำนาจรัฐราชการโดยการเลือกตั้ง กำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน เป็นเพียงการกำหนดรูปแบบการปกครองเพื่อรวมอำนาจของรัฐเท่านั้น แต่โดยเนื้อแท้ของชุมชนยังดำรงอยู่ด้วยเงื่อนไขกฎเกณฑ์ของโครงสร้างระบบเครือญาติเป็นสำคัญ

ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นได้ว่าการขยายตัวของอำนาจรัฐราชการในชุมชนมาตาพุดการไม่ได้ทำลายโครงสร้างอำนาจเดิม (โครงสร้างอำนาจระบบเครือญาติ)ลง แต่ทั้ง 2 ส่วนทั้งอำนาจรัฐราชการและระบบเครือญาติกลับมีความสัมพันธ์กันก่อให้เกิดเป็น โครงสร้างอำนาจเชิงซ้อนในชุมชนมาตาพุด

กล่าวคือภายใต้การขยายตัวของอำนาจรัฐราชการ (กำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน) ที่แพร่ขยายเข้าสู่ชุมชนมาตาพุด สามารถดำรงอยู่ได้กับโครงสร้างอำนาจเดิม (ระบบเครือญาติ) เห็นได้จากการเลือกตั้งกำนัน – ผู้ใหญ่บ้านแม้จะเป็นรูปแบบการขยายอำนาจรัฐราชการที่เข้าสู่หมู่บ้านเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง แต่การเลือกตั้งของชาวบ้านยังอยู่บนพื้นฐานการเลือกผู้นำแบบเครือญาติ

ประเด็นนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าการขยายตัวของอำนาจรัฐที่เข้าสู่หมู่บ้านแม้ว่าจะมีผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจเดิมในชุมชนอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้ทำลายบทบาทของระบบเครือญาติลง อำนาจรัฐราชการและระบบเครือญาติต่างมีความสัมพันธ์กันเป็นรูปแบบ โครงสร้างอำนาจเชิงซ้อน

จนมาถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชุมชนมาตาพุดเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากผลิตเพื่อยังชีพและแลกเปลี่ยนกันในชุมชนหรือระหว่างชุมชน ไปเป็นการผลิตเพื่อการขาย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจาก การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรัฐที่ต้องการขยายอำนาจรัฐเข้าสู่ชุมชน เริ่มมีถนนตัดผ่าน (ถนนสุขุมวิท) เข้าสู่ชุมชน คนในชุมชนเริ่มบริโภคสินค้าจากภายนอกที่หลังไหลเข้ามาในชุมชน เริ่มมีการซื้อขายผ่านระบบตลาด

ระบบการผลิตเพื่อยังชีพ จากการปลูกข้าวไร่และใช้แรงงานในกลุ่มเครือญาติ การเอาแรงกันในชุมชน เปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อการขายในระบบเศรษฐกิจเงินตรา เริ่มมีการทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลังขนาดใหญ่แทนการเพราะปลูกเพื่อยังชีพ เริ่มมีโรงงานหีบอ้อย โรงงานมันสำปะหลัง ระบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปได้คัดกรองความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้าน เครือญาติ (เอาแรง) รวมไปถึงการลดความชอบธรรมในการปกครองของกลุ่มผู้อาวุโสของระบบเครือญาติลง

กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตที่เกิดขึ้นทำให้บทบาทของการเอาแรงช่วยเหลือเริ่มลดน้อยลง โดยหันมาใช้ในการจ้างแรงงานแทน อันเนื่องจากระบบการผลิตขนาดใหญ่กว่าในอดีต การช่วยเหลือเอาแรงในการเก็บเกี่ยวผลิตผลไม่สามารถทำให้เสร็จสิ้นตามระยะเวลาที่กำหนดได้ และในขณะเดียวกันการช่วยเหลือเอาแรงในสภาพการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจเงินตราในชุมชนเป็นการสิ้นเปลืองมาก เพราะทุกสิ่งทุกอย่างต้องพึ่งจากตลาดภายนอก ต้องรับผิดชอบให้การดูแลผู้มาช่วยเหลือทุกอย่าง เช่น ค่าอาหาร ค่าจัดเลี้ยง ค่าเหล้า ฯลฯ ถือได้ว่าเป็นการสิ้นเปลืองและกระทบต่อต้นทุนการผลิตบ้าน (แรม พิชพันธุ์, สัมภาษณ์, 2 เมษายน 2546)

การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการขายในระบบเศรษฐกิจเงินตรา มีผลต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เห็นได้ชัดเจน เช่น กรณีการเอาแรง เปลี่ยนเป็นการจ้างแรงงาน และในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดการสั่นคลอนต่อโครงสร้างอำนาจของระบบเครือญาติภายใต้รัฐราชการ

กล่าวคือ ระบบการผลิตของระบบเศรษฐกิจเงินตราที่ก่อตัวขึ้นในชุมชนทำให้เกิดความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจแก่คนในชุมชน การก่อตัวของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน ทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์ในชุมชน ระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกับชาวบ้าน เช่น บิดาของคุณปราโมทย์ (เสียเอี้ยว) และบิดาของคุณชานนท์ ซึ่งเป็นเจ้าของไร่น้ำลำปะหลังขนาดใหญ่ และโรงงานมันสำปะหลัง ที่อุปถัมภ์ชาวบ้านที่มีปัจจัยการผลิตน้อยกว่า เช่น การช่วยเหลือเรื่องเงินทุนในการทำไร่น้ำลำปะหลัง หรือการจ้างงานในการเกี่ยวเกี่ยวในไร่น้ำลำปะหลัง หรือการให้กู้เงินไปทำไร่ก่อนแล้วค่อยหักกลดหนี้กันตอนขายผลผลิตให้แก่โรงงานมันสำปะหลังของผู้อุปถัมภ์

การเกิดขึ้นของระบบอุปถัมภ์ที่ในชุมชนมาตาบุตรระยะนี้ได้ก่อก่อนระบบการพึ่งพิง และเกลือกลของระบบเครือญาติที่เคยมีบทบาทในชุมชนลดน้อยลง การพึ่งพิงกันในชุมชนจะเปลี่ยนจากเครือญาติเป็นการพึ่งพิงผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในชุมชนในฐานะผู้อุปถัมภ์ แต่ใช้ว่าความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติจะสิ้นสุด ระบบเครือญาติยังคงดำรงอยู่ แต่นัยเชิงอำนาจเปลี่ยนแปลงไปคือผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจในชุมชนเริ่มมีอำนาจในชุมชน เจ้าของไร่น้ำ และเจ้าของโรงงานเริ่มมีบทบาทต่อชุมชนและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนซึ่งอยู่ในฐานะผู้ได้รับอุปถัมภ์ อันนำไปสู่การกระทบต่อความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติในชุมชน การเกิดขึ้นของระบบอุปถัมภ์ในชุมชนทำให้ระบบเครือญาติเกิดการสั่นคลอน กล่าวคือ การเกิดขึ้นของระบบอุปถัมภ์ในชุมชนเป็นการสถาปนาอำนาจใหม่ที่จะเข้ามาลดบทบาทอำนาจของระบบเครือญาติ เช่น การเลือกตั้งกำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน ภายใต้กรอบการปกครองของรัฐบาล ที่เคยใช้เกณฑ์อาวุโส เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความเสียสละ ตามความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ การพิจารณาผู้นำชุมชนมาเป็นผู้นำในชุมชนต้องเป็นผู้มีความมั่งคั่งในชุมชน มีฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์ชาวบ้านในชุมชน เป็นผู้ที่ชาวบ้านพึ่งพิงได้ช่วยเหลือชาวบ้านได้

จะเห็นได้ว่าการขยายตัวของระบบเงินตราที่เข้ามาในชุมชนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ในชุมชนคือการอุปถัมภ์ การเกิดขึ้นของระบบอุปถัมภ์ได้สร้างนัยเชิงอำนาจใหม่ในชุมชนคืออำนาจของผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจในชุมชน ที่จะเป็นผู้อุปถัมภ์ชาวบ้าน เป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านแทนการพึ่งพาเกลือกลในระบบเครือญาติ

การก่อรูปขึ้นของอำนาจใหม่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ก่อให้เกิดการสั่นคลอนต่อความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ เพราะผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในชุมชนเริ่มมีอำนาจจากการได้รับการ

ยอมรับของชาวบ้าน หรือได้รับเลือกตั้งเป็นกำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน แต่อย่างไรก็ตามบทบาทของผู้นำในระยะนี้ ในขณะนั้นยังไม่มีผลประโยชน์อะไรตอบแทนมากนัก การเป็นกำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน ถือเป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูลที่ชุมชนให้การยอมรับและให้การสนับสนุนเป็นผู้นำชุมชน (ทองใบ ชื่นภิรมณ์, สัมภาษณ์, 2 เมษายน 2545)

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของอำนาจในชุมชนที่ชัดเจนอีกประเด็นคือ การก่อรูปของอุดมการณ์แห่งการพัฒนา ในรูปแบบของโครงการพัฒนา (นโยบายเงินผัน) ที่ขยายตัวเข้าไปมีอิทธิพลในชุมชนทำให้เกิดการขยายตัวของระบบทุนนิยมในชุมชน เกิดลัทธิบริโภคนิยมในชุมชน แนวนโยบายดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของอำนาจในชุมชน ระบบอุปถัมภ์ในชุมชนเริ่มได้รับการสั่นคลอน

กล่าวคือการเข้ามาของโครงการพัฒนา ทำให้ความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ในชุมชนเกิดการสั่นคลอน บทบาทของกำนัน – ผู้ใหญ่บ้านที่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์เริ่มเปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจาก ภายใต้การบริหารตำบลในรูปแบบสภาตำบล โดยกำนัน – ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นสมาชิกในตำแหน่ง เริ่มได้รับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาดังกล่าว เมื่อตำแหน่งกำนัน – ผู้ใหญ่บ้านเริ่มได้รับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาของรัฐ จึงมีผลต่อการเข้าดำรงตำแหน่งกำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน จึงเริ่มการต่อสู้แข่งขันกันมากขึ้น การเลือกตั้งกำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน เริ่มต้องใช้เงินทุนในการหาเสียง ต้องมีการเลี้ยงดูปู่เฒ่า แตกต่างจากเกณฑ์การเลือกตั้งกำนัน – ผู้ใหญ่บ้านในอดีต ที่ต่างตอบแทนผู้อุปถัมภ์ในฐานะที่มีบุญคุณต่อกัน มาเป็นการใช้เงินทุนเป็นที่ตั้งเพื่อการได้มาของอำนาจของกำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน ในอดีตการเลือกตั้งกำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน แต่ละครั้งชาวบ้านจะเป็นผู้การสนับสนุนหรือขอร้อง ให้ผู้ที่ชาวบ้านเห็นว่าเหมาะสมลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่เมื่อบทบาทของกำนัน – ผู้ใหญ่บ้านเริ่มมีผลประโยชน์จากนโยบายเงินผัน กลับมีการเสนอตัวเองในการสมัครรับเลือกตั้งและใช้เงินเป็นปัจจัยหลักในการเข้าสู่ตำแหน่ง (ทองใบ ชื่นภิรมณ์, สัมภาษณ์, 2 เมษายน 2545)

ในระยะต่อมาเมื่อตำบลมาบตาพุด (หลังแยกออกจากตำบลห้วยโป่ง) ได้เลื่อนฐานะเป็นสุขาภิบาลมาบตาพุด แต่ห้วยโป่ง ยังมีฐานะเป็นตำบลอยู่ ความสัมพันธ์ของอำนาจในชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลงเป็นระบบคู่ขนาน กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงของมาบตาพุดทำให้เกิดความสัมพันธ์ของอำนาจในชุมชนใหม่คืออำนาจนายอำเภอ และปลัดอาวุโส เพราะการเลื่อนฐานะเป็นสุขาภิบาลมาบตาพุด ทำให้มีการบริหารท้องถิ่นในรูปแบบกรมการสุขาภิบาล โดยมีนายอำเภอหรือปลัดอาวุโส ดำรงตำแหน่งประธานสุขาภิบาลโดยตำแหน่ง การบริหารดังกล่าวได้สร้างอำนาจใหม่ในชุมชนให้กับข้าราชการส่วนภูมิภาคในระดับท้องถิ่น

การดำเนินการบริหารท้องถิ่นในระยะนี้อำนาจของกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นเพียงแค่กรรมการสุขาภิบาลโดยตำแหน่ง แต่ไม่มีอำนาจตัดสินใจ อำนาจในการตัดสินใจต่อชุมชนในขณะนั้นย้ายไปอยู่ที่ปลัดอาวุโสในฐานะประธานสุขาภิบาลและกลุ่มคณะกรรมการที่มีผลประโยชน์ร่วมจากการบริหาร เช่น กรรมการที่เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง หรือกรรมการที่มีเครือข่ายกับกลุ่มผลประโยชน์

ส่วนตำบลห้วยโป่งยังมีความสัมพันธ์อำนาจแบบเดิมคือ กำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน ผ่านการบริหารงานภายใต้รูปแบบสภาตำบลและอำนาจของกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน ภายใต้การบริหารงานท้องถิ่นรูปแบบสภาตำบล สต. (สมาชิกสภาตำบล)

ความสัมพันธ์ของอำนาจในชุมชนมาบตาพุดเกิดการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง จากแนวนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก (Eastern Seaboard) ของรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ. 2530 - 2533) ที่ต้องการพัฒนาให้พื้นที่บริเวณมาบตาพุดเป็นเขตอุตสาหกรรม แนวนโยบายดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นในด้านการปกครอง ระบบการผลิตของชุมชน และความสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจในชุมชน กล่าวคือ จากการพัฒนาพื้นที่บริเวณมาบตาพุดให้เป็นนิคมอุตสาหกรรม เป็นผลให้ทางราชการโดยกระทรวงมหาดไทย ต้องปรับปรุงหน่วยการปกครองท้องถิ่นให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับทิศทางแนวนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น เพราะรูปแบบการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบสุขาภิบาลมีขอบเขตอำนาจจำกัด ไม่สามารถให้บริการสาธารณะได้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐในขณะนั้น

กระทรวงมหาดไทยจึงมีแนวคิดอยู่ 2 แนวคิดที่จะจัดรูปแบบท้องถิ่นตำบลมาบตาพุด ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องแนวนโยบายการพัฒนาของรัฐคือ

1. การตั้งพื้นที่ตำบลมาบตาพุดขึ้นเป็นอำเภอ
2. การเลื่อนฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล

การประชุมหาข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดรูปแบบการปกครองท้องถิ่นระหว่างข้าราชการ ผู้นำชุมชน (กำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน) และประชาชน ได้ข้อสรุปคือการเลื่อนฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบลมาบตาพุด และได้ขยายพื้นที่ให้เทศบาลตำบลมาบตาพุดออกไปครอบคลุม 5 ตำบล ดังรายละเอียดที่กล่าวในตอนต้น

ผลจากแนวนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการพัฒนาพื้นที่บริเวณมาบตาพุดเป็นนิคมอุตสาหกรรม นอกจากทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองท้องถิ่น (สุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล) ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านระบบการผลิตของชุมชน จากผลิตในรูปแบบเกษตรเชิงเดี่ยว เช่น การทำไร่มันสำปะหลัง และไร่อ้อย มาเป็นอุตสาหกรรม โดยมีการเวนคืนที่ดินที่ทำกินของชาวบ้านเพื่อมาสร้างนิคมอุตสาหกรรม มีการตั้งโรงงานเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย พื้นที่

ทางการเกษตรของชุมชนเปลี่ยนเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม เกิดการอพยพถิ่นฐานของเกษตรกรที่ไม่ที่  
ที่ทำกิน และการย้ายถิ่นฐานของคนอื่นเพื่อเข้ามาทำงานโรงงาน

ชุมชนมีความหลากหลายมากขึ้นจากการหลั่งไหลของการพัฒนา ในขณะเดียวกันอีกด้าน  
หนึ่งของการพัฒนายังได้การก่อปัญหาให้กับชุมชนระหว่างการพัฒนาอุตสาหกรรมกับชุมชนดั้งเดิม  
ในประเด็นต่าง ๆ เช่น ปัญหามลพิษ ปัญหาการไร้ที่ดินทำกินของชาวบ้านที่ถูกเวนคืนที่ดิน เป็นต้น

การเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมในชุมชนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านด้านเศรษฐกิจ  
ของชุมชนมาบตาพุดเป็นอย่างมาก ชาวบ้านเลิกทำไร่มันสำปะหลัง เลิกทำไร่อ้อย แล้วนำที่ดินมา  
ขายให้แก่นักลงทุนที่เข้ามาตั้งโรงงานในพื้นที่ เพราะในขณะนั้น ปีพ.ศ. 2530-2534 ที่ดินใน  
มาบตาพุดมีราคาสูงมาก มีเศรษฐกิจใหม่เกิดขึ้นมากมายจากการขายที่ดิน การประกอบอาชีพในชุมชน  
เปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นมาเป็นอาชีพที่ต่อเนื่องการอุตสาหกรรมมากขึ้น เช่น การบ้านเช่า หอพัก  
ธุรกิจ ขนส่ง เป็นต้น ส่วนพื้นที่ที่ห่างไกลออกจากเขตอุตสาหกรรมชาวบ้านยังคงประกอบอาชีพ  
เกษตรกรรมอยู่

การเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาพื้นที่เป็นนิคมอุตสาหกรรมในชุมชนมาบตาพุด ยังได้ก่อ  
ให้เกิดกลุ่มอำนาจใหม่ในชุมชน คือ กลุ่มนายทุน กลุ่มนักธุรกิจชุมชน ที่ได้รับผลประโยชน์จาก  
ธุรกิจที่ต่อเนื่องจากอุตสาหกรรม เช่น ธุรกิจขนส่งในนิคมอุตสาหกรรม ปิโตรเคมี หอพัก บ้าน  
จัดสรร เป็นต้น กลุ่มอำนาจใหม่ที่เกิดขึ้นนี้เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะในด้าน  
การเมืองท้องถิ่น เห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีการเลื่อนฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล  
มาบตาพุด

กลุ่มอำนาจใหม่ (นายทุน นักธุรกิจ) เริ่มเข้าไปมีบทบาทโดยการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น  
สมาชิกสภาเทศบาล การเข้ามามีบทบาทของกลุ่มอำนาจใหม่ได้ส่งกระทบต่ออำนาจกำนัน - ผู้ใหญ่  
บ้าน เป็นอย่างมาก เพราะผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้อำนาจของกำนัน - ผู้ใหญ่บ้านหมด  
อำนาจลง เนื่องจากการเลื่อนฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบลแล้วได้ยกเลิกหมู่บ้าน และสภา  
ตำบล แล้วตั้งเป็นชุมชนมาแทนที่ถึง 25 ชุมชน ภายใต้การกำกับดูแลของเทศบาล

การปรับตัวของกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน ต่อการเปลี่ยนรูปแบบการปกครองท้องถิ่นและเพื่อ  
ที่จะให้ตนได้มีอำนาจในชุมชนต่อไป คือ การลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลตำบล  
มาบตาพุด เพราะหลังจากการเลื่อนฐานะเป็นเทศบาลตำบลเป็นผลให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภา  
เทศบาลตำบลมาบตาพุด

การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลตำบลมาบตาพุด ในครั้งแรกปี พ.ศ. 2535 เป็นที่ดินตัวของ  
ประชาชนในมาบตาพุดเป็นอย่างมากมีการลงสมัครแข่งขันทั้งที่เป็นกลุ่มและอิสระ นอกจากกลุ่ม  
กำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน ที่ต้องการปรับตัวต่ออำนาจภายใต้รูปแบบการปกครองท้องถิ่นใหม่ ยังมีกลุ่ม

การเมืองที่มาจากนายทุน นักธุรกิจในชุมชน เช่น คุณปราโมทย์ เจ้าของกิจการขนส่ง ปิมน้ำมัน และหอพัก, คุณชานนท์ เจ้าของกิจการบ้านจัดสรร และรับเหมาก่อสร้าง และคุณวารี เจ้าของกิจการตลาด ปิมน้ำมัน และรถบรรทุก โดยทั้ง 3 คนต่างลงแข่งขันกันเป็นผู้สมัครอิสระ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลตำบลมาบตาพุดในครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นจุดสำคัญ ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของอำนาจในชุมชน แม้ว่ากลุ่มอำนาจเก่าอย่างกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน พยายามปรับตัวเองเพื่อรักษาอำนาจด้วยการลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่ผลของการเลือกตั้งกลุ่มกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน ไม่ได้รับเลือกตั้งเลย ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งในครั้งนี้ส่วนใหญ่เป็น นายทุน นักธุรกิจใน ชุมชน และเป็นทายาทของผู้กว้างขวางในชุมชน

การก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งอำนาจของกลุ่มอำนาจใหม่มีความแตกต่างกับการก้าวขึ้นสู่อำนาจ ในอดีต (กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน) ทั้งรูปแบบและวิธีการ กล่าวคือในอดีตการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งอำนาจใน ชุมชนต่างมีความสัมพันธ์อยู่กับระบบอุปถัมภ์ที่เป็นผลมาจากระบบการผลิต ที่ก่อให้เกิดผู้อุปถัมภ์ และผู้รับการอุปถัมภ์ การขึ้นสู่อำนาจอยู่ภายใต้ความเห็นชอบของชาวบ้านที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ เป็นผู้สนับสนุน แต่การขึ้นสู่อำนาจของกลุ่มนายทุน นักธุรกิจในชุมชนครั้งนี้ ได้อาศัยเงื่อนไขของ เงินทุนโดยการสถาปนาระบบธุรกิจการเมือง เป็นปัจจัยหลักในการดำเนินการ รวมไปถึงกระบวนการ บริหารจัดการการขึ้นสู่อำนาจ (การเลือกตั้ง) ที่มีประสิทธิภาพ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนมาบตาพุดยังได้สร้างความได้เปรียบให้กับกลุ่มนายทุน นักธุรกิจ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองท้องถิ่น นอกจากได้ ทำลายอำนาจของกำนัน - ผู้ใหญ่บ้านลง ตามเงื่อนไขกฎหมาย ยังเป็นการจำกัดขอบเขตของอำนาจ กำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน ไว้ในเขตชุมชนของตนเอง เพราะการยกฐานะเป็นเทศบาลทำให้ต้องมีการขยาย พื้นที่มากขึ้น ผลจากการขยายพื้นที่ของเทศบาลมีผลอย่างยิ่งกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล เพราะการเลือกตั้งสมาชิกเทศบาลจะเลือกกันทั้งเทศบาล (ทั้ง 25 ชุมชน) ลักษณะการเลือกตั้ง ดังกล่าวมีผลอย่างยิ่งกับกำนัน - ผู้ใหญ่บ้านที่จะรักษาอำนาจเอาไว้ กล่าวคือ การเลือกตั้งใน ลักษณะดังกล่าวเอื้อต่อกระบบธุรกิจการเมือง ที่กลุ่มนายทุน นักธุรกิจ ใช้เป็นวิธีการดำเนินการ แต่กลุ่มอำนาจกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน มีฐานเสียงในเฉพาะชุมชนของตนเอง และขาดปัจจัยเรื่อง เงินทุนในการดำเนินการหาเสียง ประชาสัมพันธ์ ให้ชุมชนอื่นรู้จักตนเองและเลือกตนเอง แต่ใน มุมกลับกันกลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มนายทุน มีความพร้อมด้านเงินทุนมากกว่า สามารถหาเสียง ประชาสัมพันธ์ และใช้กระบวนการต่าง ๆ ทางการเมือง เช่น การซื้อเสียง การบริหารจัดการเลือกตั้ง อย่างการเมืองระดับชาติ

ในการต่อสู้แข่งขันทางการเมืองของกลุ่มอำนาจใหม่และกลุ่มกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่ม อำนาจใหม่ได้ใช้วิธีการทางธุรกิจในทางการเมืองระดับท้องถิ่น เพราะมองเห็นประสิทธิภาพของ

ระบบดังกล่าวจากการเมืองระดับชาติ คือการลงทุนในการหาเสียง การจัดระบบห้วคะแนน และการซื้อเสียง การอุปถัมภ์อุ้มชูเครือข่ายของตนเอง แต่ในขณะที่กลุ่มอำนาจเก่า (กำนัน – ผู้ใหญ่บ้าน) ที่ยังเชื่อมั่นในหลักเกณฑ์เดิม ผิดกับความไม่มีความพร้อมทั้งในในด้านฐานะทางเศรษฐกิจ เพราะกลุ่มอำนาจเก่ามีพื้นฐานทางเศรษฐกิจคือการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำไร่ มั่นสำปะหลัง หรือไร่อ้อย ไม่สามารถแข่งขันกับกลุ่มอำนาจใหม่ได้ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มทุนในชุมชนได้

การศึกษาถึงกลุ่มนายทุน นักธุรกิจ ในชุมชน ที่เข้ามามีบทบาทในชุมชนและการเมืองในระดับท้องถิ่นในเทศบาลตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีอยู่ 3 ท่าน คือ

1. คุณปราโมทย์ วีระพันธ์ จากการศึกษาข้อมูลประวัติ ของ คุณปราโมทย์ พบว่าเป็นคนหัวโง่ง จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ในสาขารัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นบุตรของคุณปรีชา วีระพันธ์ (เสี้ยเอี้ยว) และคุณโสมยง วีระพันธ์

ครอบครัวของคุณปราโมทย์ วีระพันธ์ จัดได้ว่าเป็นครอบครัวที่มีฐานะดีมากครอบครัวหนึ่งในตำบลหัวโง่ง ความมั่งคั่งของฐานะเศรษฐกิจครอบครัวคุณปราโมทย์ วีระพันธ์ ได้มีการเริ่มต้นมาจากการเป็นเกษตรกรทำไร่มันสำปะหลังในชุมชนหัวโง่ง ครอบครัวคุณปราโมทย์ ถือได้ว่าเป็นครอบครัวที่ชาวบ้านให้การนับหน้าถือตา ให้ความเคารพนับถือ โดยเฉพาะบิดาของคุณปราโมทย์ชาวบ้านจะให้ความเคารพมาก เพราะชาวบ้านถือว่าท่านเป็นคนดีให้ความช่วยเหลือชาวบ้านมาตลอด ในส่วนนี้มีผลกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลของคุณปราโมทย์ เพราะนอกจากการหาเสียงที่ต้องใช้เงินทุนเป็นหลัก แต่ในส่วนของชุมชนหัวโง่งจะใช้เงินน้อยกว่าชุมชนอื่น เพราะชาวบ้านจะให้การสนับสนุนคุณปราโมทย์ อย่างมากอันเนื่องจากการเคารพนับถือในตัวของคุณปราโมทย์

ในระยะต่อมาเมื่อมีการเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ครอบครัวคุณปราโมทย์ ก็ได้เลิกทำไร่มันสำปะหลัง หันมาทำธุรกิจใหม่ที่สอดคล้องกับสถานะการณ์ในมาบตาพุดขณะนั้น คือ ปั่นน้ำมัน หอพัก รถบรรทุกขนส่งในนิคมอุตสาหกรรม ฯลฯ เป็นการเพิ่มความมั่งคั่งให้กับวงศ์ตระกูล และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของครอบครัวมีส่วนส่งเสริมการเข้าขึ้นสู่ตำแหน่งทางการเมืองของคุณปราโมทย์ในเวลาต่อมา

การก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งทางการเมืองของคุณปราโมทย์ ในระยะเริ่มแรกได้รับการสนับสนุนจากบิดา (เสี้ยเอี้ยว) เป็นผู้กว้างขวางในชุมชนเป็นคนดีที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ คุณปราโมทย์เริ่มเล่นการเมืองเมื่ออายุ 30 ตั้งแต่ พ.ศ. 2535

คุณปราโมทย์ เป็นบุคคลที่ชาวบ้านถือว่าเป็นคนที่มีชื่อเสียงของชุมชนเป็นอย่างมากด้วยบุคลิกและพฤติกรรมส่วนตัวที่สามารถเข้ากับชาวบ้านได้ทุกระดับ บุคลิกและพฤติกรรมของ

คุณปราโมทย์ มีลักษณะบุคลิกออกทางนักร้อง ตรงไปตรงมา เป็นกันเองเข้ากับชาวบ้านได้ดี ชอบดื่มเหล้า เดินทางไปไหนจะต้องมีมือปืนคอยคุ้มครอง

2. คุณชานนท์ ชลสรานนท์ จากการศึกษาข้อมูลประวัติของคุณชานนท์ พบว่าเป็นคนมาบตาพุด จบการศึกษา มศ. 3 เป็นบุตรของคุณทองสุข ชลสรานนท์ และคุณวัน ชลสรานนท์ คุณชานนท์ ครอบครัวที่มีฐานะดีมากครอบครัวหนึ่งในมาบตาพุด ความมั่งคั่งของฐานะเศรษฐกิจครอบครัวไม่แตกต่างจากครอบครัวคุณปราโมทย์ ได้มีการเริ่มต้นมาจากการเป็นนายทุนรับซื้อมันสำปะหลังจากเกษตรกรในชุมชนมาบตาพุด และห้วยโป่ง โดยมีโรงมันสำปะหลังของครอบครัวที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ครอบครัวชลสรานนท์ เป็นตระกูลที่มีชื่อเสียงตระกูลหนึ่งในตำบลมาบตาพุด และจังหวัดระยอง

การได้เป็นที่รู้จักของชุมชนในฐานะนายทุนที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้านมีผลเป็นอย่างยิ่งกับการเล่นการเมืองท้องถิ่นของคุณชานนท์ ชลสรานนท์ แต่ในปัจจุบันคุณชานนท์ ชลสรานนท์ ได้หันมาประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการก่อสร้างและธุรกิจบ้านจัดสรร

คุณชานนท์ เริ่มเล่นการเมืองท้องถิ่นในระดับเทศบาลตั้งแต่อายุ 29 ปี โดยได้รับการสนับสนุนจากบิดา ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 พร้อมกับคุณปราโมทย์

คุณชานนท์ เป็นบุคคลที่ชาวบ้านถือว่าเป็นคนที่มีชื่อเสียงของชุมชน แต่บุคลิกลักษณะจะตรงกันข้ามกับคุณปราโมทย์ คือ คุณชานนท์ จะมีบุคลิกเป็นคนสุภาพเรียบร้อย วางตัวอีกระดับหนึ่งกับชาวบ้าน ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ในประเด็นความแตกต่างของบุคคลทั้งสองนี้ต่างเป็นผลให้ต่างฝ่ายต่างใช้เป็นข้อมูลโจมตีกันในเวลาหาเสียง อย่างคุณปราโมทย์ เวลาหาเสียงก็จะโจมตีคุณชานนท์ ว่าเป็นพวกผู้ดี อยู่บนหอคอยงาช้าง มีอะไรต้องให้ประชาชนเข้าไปหา วางตัว ไม่ติดดิน ไม่เข้าถึงประชาชน แต่ในขณะที่คุณชานนท์ ก็โจมตีคุณปราโมทย์ ว่าเป็นพวกนักร้อง พวกอิทธิพล จีเม้า ไม่ใช่แบบฉบับของผู้บริหารที่ดี

3. คุณวารี บุรพา จากการศึกษาข้อมูลประวัติส่วนตัว พบว่า คุณวารี เป็นคนมาบตาพุด จบการศึกษา ป. 4 เป็นบุตรของคุณดุษฎี บุรพา และคุณเถียร บุรพา คุณวารี ก็จัดได้ว่าเป็นคนที่มีฐานะเศรษฐกิจดีมีคนหนึ่งในมาบตาพุด ความมั่งคั่งของฐานะเศรษฐกิจของคุณวารี บุรพา มาจากการทำธุรกิจปั้มน้ำมัน รถบรรทุกขนส่งในนิคมอุตสาหกรรม กิจการตลาด ฯลฯ

คุณวารี เริ่มเล่นการเมืองท้องถิ่นในระดับเทศบาลตั้งแต่อายุ 41 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 พร้อมกับคุณปราโมทย์ และคุณชานนท์ ซึ่งเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลครั้งแรกของเทศบาลตำบลมาบตาพุด

คุณวารี เป็นบุคคลที่ชาวบ้านถือว่าเป็นคนที่มีชื่อเสียงของชุมชน จะมีลักษณะเป็นผู้ใหญ่ เป็นที่เคารพและยำเกรงของคนในชุมชน ด้วยวัยวุฒิที่อาวุโสกว่าทั้ง 2 ท่านที่อยู่ในฐานะที่

คุณปราโมทย์ และคุณชานนท์ จะให้ความนับถือคุณวารี เป็นอย่างมาก บุคลิกของคุณวารี บุรพจะเป็นคนเปิดเผย ตรงไปตรงมา มีความเป็นนักเลง แต่ในทางการเมืองคุณวารี มักจะไม่แสดงบทบาทอะไรมากนัก นับตั้งแต่มีเปลี่ยนรูปแบบการเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีโดยตรง คุณวารีจะมีลักษณะผู้วางตัวเป็นกลาง คอยไกล่เกลี่ย ให้คำปรึกษา และให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง คุณชานนท์ รวมไปถึงประสานการจัดสรรผลประโยชน์ทางการเมืองให้กลุ่ม ในการเลือกตั้งและบริหารเทศบาลแต่ละครั้ง

ทั้ง 3 ท่านจัดว่าเป็นกลุ่มอำนาจใหม่ที่ได้ร่วมกันสถาปนาระบบธุรกิจการเมืองในเทศบาลเมืองมาบตาพุด การสถาปนาระบบธุรกิจการเมืองในชุมชนได้กระทบต่อความสัมพันธ์ของอำนาจเดิมในชุมชนคือระบบอุปถัมภ์ เป็นผลให้เกิดความสัมพันธ์ของอำนาจในชุมชนใหม่ คือระบบธุรกิจการเมือง โดยระบบธุรกิจการเมืองที่เกิดขึ้นในชุมชนมาบตาพุดได้กีดกีดความสัมพันธ์ของอำนาจในชุมชนที่ดำรงอยู่ด้วยระบบอุปถัมภ์ มาสู่การเป็นกลุ่มการเมืองที่มีลักษณะเป็นฝักฝ่ายที่อยู่ภายใต้วัฒนธรรมและการเมืองที่เป็นแบบแผนเดียวกันและมีการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจของกลุ่มตนเองกับความขัดแย้งกับกลุ่มอื่นๆ เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีลักษณะถาวร ไม่มีการจัดระเบียบ

สำหรับความสัมพันธ์ของอำนาจที่ในลักษณะฝักฝ่ายในมาบตาพุด เกิดจากระบบธุรกิจการเมือง ของกลุ่มนายทุน นักธุรกิจชุมชน ที่ได้สร้างความสัมพันธ์ด้วยการอุปถัมภ์เฉพาะในกลุ่มของตน โดยการสร้างความผูกพันกันทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เช่น เมื่อกลุ่มนายทุน นักธุรกิจชุมชน กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้รับเลือกตั้งจะนำบริวารที่สังกัดในกลุ่มของตนเองเข้ามาทำงานเป็นลูกจ้างในเทศบาล ทั้งที่เป็นลูกจ้างประจำและชั่วคราว หรือการช่วยเหลือพนักงานเทศบาลที่อยู่ในกลุ่มของตนในด้านหน้าที่การงาน หรือการสร้าง ความผูกพันในทางเศรษฐกิจ ด้วยการจัดสรร โครงการที่มีผลประโยชน์ให้กับเครือข่ายกลุ่มของตนเอง เช่น โครงการก่อสร้างในระดับต่าง ๆ ของเทศบาล โครงการการจัดซื้อ - จัดจ้าง เป็นต้น หรือความสัมพันธ์ทางด้านการเมือง เช่น การอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่หัวหน้า เช่น เร่งจัดโครงการต่าง ๆ ที่หัวหน้าเสนอร้องขอ เพราะมีผลต่อคะแนนเสียงในครั้งต่อไป การช่วยเหลือนักการเมืองระดับชาติที่อยู่ในกลุ่มของตนหาเสียง โดยการตั้งตัวเป็นหัวหน้า หรือความสัมพันธ์ด้านสังคม เช่น การให้เงินเวลาเจ็บป่วยไม่สบายแก่สมาชิกในกลุ่ม ช่วยเหลือเวลาสมาชิกในกลุ่มที่เดือดร้อนในเรื่องต่าง ๆ สนับสนุนกิจกรรมในชุมชน เช่น เป็นสปอนเซอร์ทีมฟุตบอลของเยาวชน การให้ทุนการศึกษา การบริจาคทรัพย์สินให้ชุมชนหรือทางราชการ การเลี้ยงเหล้าชาวบ้านในชุมชนทุกครั้งที่พบปะ ฯลฯ และในขณะเดียวกันก็จะพยายามขยายเครือข่ายด้วยวิธีการอุปถัมภ์ โดยทั้ง 3 ท่านที่เป็นกลุ่มอำนาจใหม่ในมาบตาพุดต่างมีกลุ่มของตนเองที่ตนเองจะให้การดูแลและอุปถัมภ์

ในส่วนองระบบธุรกิจการเมืองที่เกิดขึ้นในมาบตาพุด วิเคราะห์ได้จากระบบการเมืองท้องถิ่นในเทศบาลเมืองมาบตาพุดที่เน้นการลงทุนและการอุปถัมภ์ในการหาเสียง จากการศึกษาพบว่าในการเลือกตั้งแต่ละครั้งต้องใช้จ่ายเงินไม่ต่ำกว่า 10 ล้านบาท เงินส่วนใหญ่หมดไปกับการซื้อเสียงเป็นหลัก เงินทุนที่นำมาหาเสียงทั้งที่เป็นเงินในครอบครัวและผ่านการระดมจากสมาชิกในกลุ่มที่ต้องการตำแหน่งผู้บริหาร เช่น จากการสัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม ต่อการระดมทุนในการหาเสียงเลือกตั้งครั้งล่าสุดของเทศบาล ใช้วิธีการระดมเงินด้วยการเสนอให้เช่าตำแหน่งรองนายกเทศมนตรี ปีละ 2 ล้านบาท รองนายกเทศมนตรีของเทศบาลเมืองมาบตาพุดมีได้ 3 คน จะได้เงิน 6 ล้านบาทต่อปี วาระเทศบาล 4 ปี จะต้องจ่ายเงินทั้งหมด 24 ล้านบาท

นอกจากนี้ยังมีเงินทุนที่ได้รับสนับสนุนจากกลุ่มหลักในระดับจังหวัด เนื่องจากความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและกลุ่มอำนาจกลุ่มนี้ต้องการแสวงหาผลประโยชน์จากเทศบาลเมืองมาบตาพุด ในโครงการก่อสร้าง และเครือข่ายทางการเมืองในระดับชาติ กลุ่มอำนาจที่เหนือกว่าจะให้ทุนช่วยเหลือในการหาเสียงกับกลุ่มที่ตนเองสนับสนุน และอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบคู่ต่อสู้ กลุ่มอำนาจหลักจะพยายามสร้างภาพความเป็นกลางทางการเมืองเพื่อรักษาความสัมพันธ์กับทุกกลุ่ม

ในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมามีพบว่า กลุ่มอำนาจหลักในจังหวัดระยอง ให้การสนับสนุนคุณชานนท์ ในการเจรจาให้คุณปราโมทย์ถอนตัว จากการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี โดยในการเลือกตั้งก่อนหน้านี้กลุ่มอำนาจในจังหวัดระยองนี้ได้ให้การสนับสนุนคุณปราโมทย์ ในเรื่องเงินทุน แต่หลังจากคุณปราโมทย์ได้รับเลือกตั้ง แต่ไม่สามารถบริหารงานได้ทำให้กลุ่มอำนาจไม่สามารถได้ผลประโยชน์จากโครงการก่อสร้างในเทศบาลเมืองมาบตาพุด ในการเลือกตั้งครั้งนี้กลุ่มอำนาจหลักจึงหันมาให้การสนับสนุนคุณชานนท์ อีกประการหนึ่งเป็นเพราะความสัมพันธ์ในด้านเครือข่ายระหว่างคุณวารีกับแกนนำกลุ่มอำนาจหลักในจังหวัดระยอง

ระบบธุรกิจการเมืองในเทศบาลเมืองมาบตาพุด เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับลักษณะของประชาชนในชุมชนที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ คือจะมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งอย่างเดียว เมื่อมีการเลือกตั้งแต่ละครั้ง สิ่งที่คาดหวังของคนในชุมชนคือการรับเงินจากผู้สมัคร ในประเด็นนี้ต่างเป็นที่ทราบทั่วกันในเทศบาลเมืองมาบตาพุดว่าปัญหาการซื้อเสียงเป็นปัญหาหลักในการเลือกตั้งทุกครั้งของเทศบาลเมืองมาบตาพุด ดังที่มีคำกล่าวอยู่เสมอในการเลือกตั้งว่า “เงินไม่มา... กาไม่เป็น”

ในสภาพที่ประชาชนให้ความสนใจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะนี้จึงเอื้อต่อระบบธุรกิจการเมือง ที่ใช้เงินทุนเป็นสื่อกลางระหว่างผู้สมัครกับประชาชน มิติความสัมพันธ์ของผู้สมัครจะสิ้นสุดลงหลังจากที่ประชาชนรับเงินและกาบัตรให้กับผู้สมัครที่แจกเงิน ในการบริหารของผู้ได้รับเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการถอนทุนคืนจากการลงทุน